

SGH

Szkoła Główna
Handlowa
w Warszawie

Legitymizacja jako społeczny motyw praktyk rachunkowości

dr hab. Monika Łada, prof. SGH

Centrum Interdyscyplinarnych Badań Rachunkowości - webinarium 26 stycznia 2022 r.

O mnie

Instytut Rachunkowości

Kolegium Zarządzania i Finansów SGH

ladamonika.pl

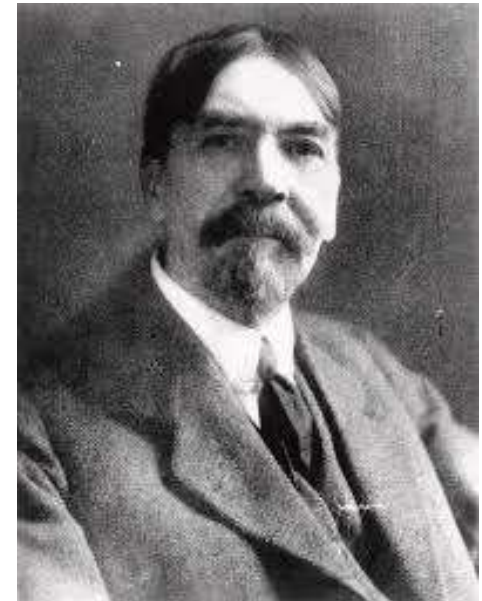
Zainteresowania badawcze:

- Rachunkowość zarządcza
- Społeczny wymiar rachunkowości
- Raportowanie narracyjne
- Transformacja cyfrowa rachunkowości

Instytucjonalizm

- Gospodarka jako integralny element obowiązującego porządku społecznego.
- Zachowania ludzi jako wynik nie tylko kalkulacji ekonomicznych, lecz także wzajemnych interakcji przebiegających na poziomie jednostek, organizacji oraz społeczeństwa.
- Instytucje jako centralny konstrukt.

Thorsten Veblen
1857-1929

Instytucje i otoczenie instytucjonalne

Autor i rok (źródło)	Definicja
Veblen [1919, za: Scott, 2008b, s. 3]	„utrwalone nawyki myślowe wspólne dla ogółu ludzi”
Hodgson [1988, s. 2]	„systemy ustalonych i powszechnych reguł społecznych, które kształtują interakcje społeczne”
Scott [1995, za: Scott, 2005, s. 464]	„elementy kulturowo-poznawcze, normatywne i regulacyjne, które wraz z powiązаныmi działaniami i zasobami zapewniają stabilność i sens życia społecznego”
Barley, Tolbert [1997, s. 96]	„wspólne zasady i typy, które identyfikują kategorie aktorów społecznych i ich właściwe działania lub relacje”
Sztompka [2002, s. 285]	„zbiór reguł związany z określonym kontekstem społecznym, realizujący podobne, istotne społecznie funkcje”
Ménard, Shirley [2005, s. 1]	„pisane i niepisane zasady, normy i ograniczenia, które ludzie opracowują, aby zmniejszyć niepewność i kontrolować swoje środowisko”

Rachunkowość jako technologia i instytucja

Rozwój rachunkowości w ujęciu dychotomii Th. Veblena:

- Nowe technologie pomiaru / wynalazki rachunkowości.
- Podtrzymanie społecznego uzasadnienia dla stosowania rachunkowości i uzyskanie akceptacji dla nowych jej komponentów.

Rachunkowość jako przejaw „odczarowania świata” i komponent logiki racjonalnego działania (M. Weber). Trwały element życia społecznego wynikających z tradycji, kultury i innych powszechnie podzielanych przekonań, tzw. kolonizacja rachunkowości (nawiązanie do „kolonizacji świata życia” J. Habernasa).

Rachunkowość

jest zbiorem aktywności ludzkiej prowadzonej w określonym otoczeniu przyrodniczo-społeczno-gospodarczym przy wykorzystaniu dostępnych technologii, przyjmujących formę obserwowalnych zachowań, artefaktów oraz procesów zachodzących w psychice ludzi związanych bezpośrednio i pośrednio z realizacją oraz wykorzystaniem odwzorowania działalności gospodarczej.

(Łada 2021 s.36)

Legitymizacja (ujęcie neoinstytucjonalne)

Wprowadzone i spopularyzowane przez Maxa Webera w odniesieniu do legitymizacji władzy. Aktualnie stosowane także w odniesieniu do innych obiektów i ich aktywności.

„Uogólniona percepcja lub założenie, że działania jednostki są pożądane, odpowiednie lub właściwe dla skonstruowanego społecznie systemu norm, wartości, pojęć i przekonań.” (Suchman 1995, s.574)

Inaczej: legitymacja, prawomocność, prawowitość.

Legitymizacja jako motyw działań

Efekt oceny zbieżności postaw i działań aktorów społecznych z obowiązującymi wzorcami instytucjonalnymi (otoczenie instytucjonalne).

Związany z systemem nagród i kar społecznych:

- Renta legitymizacyjna (akceptacja, skłonność do współpracy, wsparcie)
- Dyskonto (de)legitymizacyjne (sankcje, stygmatyzacja, likwidacja)

Cechy legitymizacji

- Jest konstruowana społecznie (Suchman, 1995).
- Jest nadawana obiektywnie na poziomie kolektywnym (Suddaby, Bitektine et al., 2017).
- Nie jest możliwa do bezpośredniej obserwacji (Zimmerman, Zeitz, 2002).
- Jest oceniana subiektywnie na poziomie indywidualnym (Bitektine, Haack, 2015)
- Jest zjawiskiem dynamicznym (Boxenbaum, 2008).

Dwa podejścia: 1. legitymizacja = instytucjonalizacja

2. nielegitymizowane działania mogą być zinstytucjonalizowane

Poziomy badań legitymizacji

Poziom analiz	Orientacja badań	Szczegółowe podejścia
Makro	Otoczenie (pole) instytucjonalne zbiór instytucji różnego typu	monolit – społeczeństwo jako źródło instytucji
		fragmentaryczne – wielość środowisk instytucjonalnych lub źródeł wpływów instytucjonalnych (np. grupy społeczne)
		ważni aktorzy – wybrani aktorzy jako kreujący naciski instytucjonalne
Mezo	Organizacje gospodarcze np. przedsiębiorstwo	dualność struktur i działań łącząca dążenia proefektywne i instytucjonalne
		wielowarstwowość struktur i działań realizowanych w odpowiedzi na naciski instytucjonalne
Mikro	Jednostki np. kluczowi gracze organizacyjni	zarządzający i pracownicy konfrontujący wpływy instytucjonalne z własnym osądem i przenoszący efekty takiej oceny na poziom komunikacji, decyzji i działań

(Łada 2021, s. 60)

Trzy podejścia do badań legitymizacji

	Własność	Proces	Percepcja
Co to jest legitymizacja?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ własność ▪ zasób ▪ składnik aktywów ▪ zdolności ▪ rzecz 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ interaktywny proces społecznej konstrukcji (rzeczywistości) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ osąd społeczny ▪ ocena ▪ konstrukt społeczno-poznawczy
Gdzie legitymizacja występuje?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ między obiektami legitymizacji i ich otoczeniem zewnętrznym ▪ głównie na poziomach organizacji i pola 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ między wieloma aktorami społecznymi, szczególnie tymi poszukującymi zmian lub opierającymi się im ▪ głównie na poziomie pola, ale także na poziomie (grup) organizacji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ między indywidualnymi i zbiorowymi oceniającymi (grupy, organizacje, społeczeństwo) ▪ wielopoziomowe z tendencją do podejścia mikro
Jak legitymizacja zachodzi?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>pogląd sytuacyjny</i>: poprzez „dopasowanie” atrybutów organizacji i oczekiwań odbiorców zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>pogląd agencyjny</i>: poprzez celowe wysiłki agentów zmian i innych aktorów społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>pogląd osądu</i>: poprzez percepcję, osąd i działania jednostek pod wpływem zinstytucjonalizowanych osądów na poziomie kolektywnym

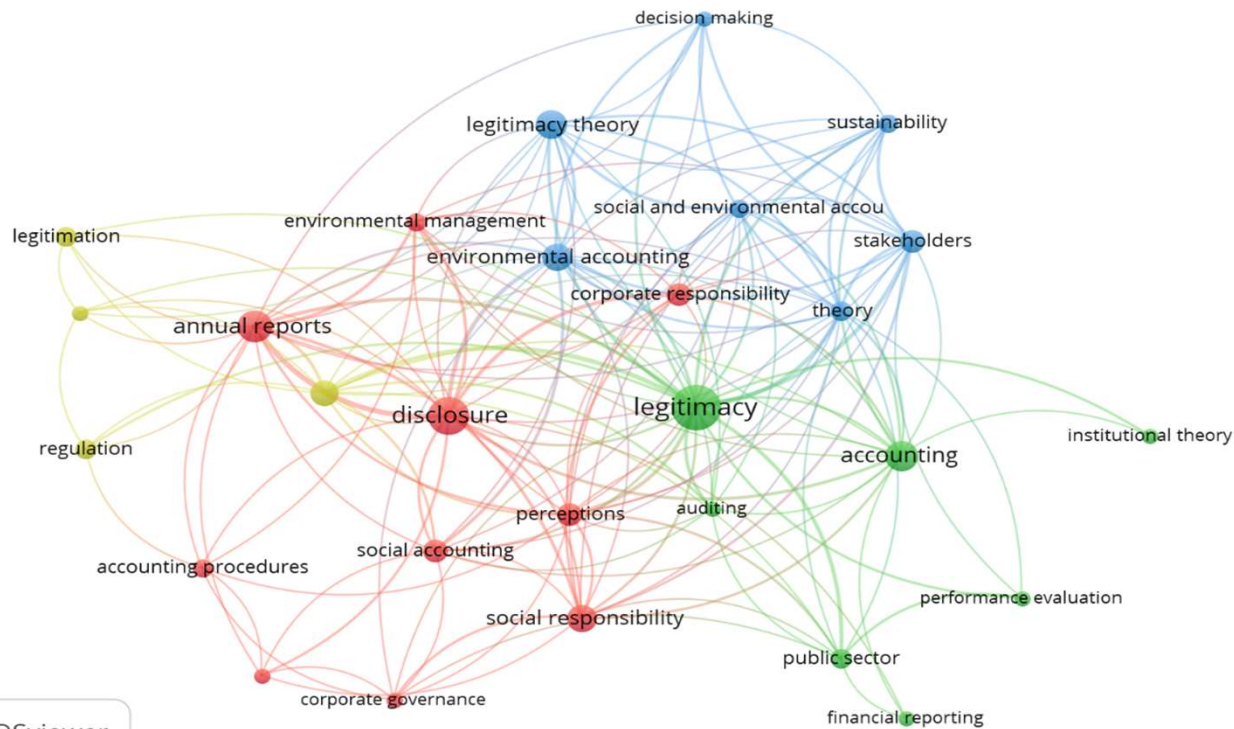
Na podstawie (Suddaby, Bitektine et al. 2017, s. 453)

Konceptualizacja i pomiar legitymizacji (cecha)

Model 1		Model 2	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ tak ▪ nie 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ akceptowana (3) ▪ właściwa (2) ▪ dyskutowana (1) ▪ brak legitymizacji (0) 	
Model 3	Model 4	Model 5	
100% legitymizacji	100% legitymizacji	100% legitymizacji	100% legitymizacji
0%	0	0	0
-100% legitymizacji	-100% legitymizacji	100% delegitymizacji	100% delegitymizacji

(Łada 2021, s. 105)

Badania legitymizacji i rachunkowości

Klastry tematyczne

Ujawnienia CSR

Presje instytucjonalne i rachunkowość

Zrównoważona rachunkowość

Zarządzanie wrażeniami

Legitymizacja i rachunkowość

Rachunkowość jako instytucja legitymizująca. Badania procesów instytucjonalnych i ich oddziaływania na poziomie makro, mezzo i mikro.

Główne nurty badań praktyk rachunkowości i legitymizacji:

- Przedsiębiorczość i praca instytucjonalna w obszarze rachunkowości (legitymizacja dla rachunkowości).
- Legitymizacja jako alternatywny do agencyjnego motyw praktyk rachunkowości (legitymizacja instytucjonalna przez rachunkowość).
- Agencyjne wykorzystanie rachunkowości jako narzędzia manipulacji odbiorem społecznym (legitymizacja strategiczna przez rachunkowość)

Legitymizacja sprzeczna

Badania empiryczne

Contending institutional logics, illegitimacy risk and management accounting

A case study analysis of study programme calculations in a Polish public university

Monika Łada and Alina Kozarkiewicz

*Faculty of Management, AGH University of Science and Technology,
Cracow, Poland, and*

Jim Haslam

Department of Management, University of Sheffield, Sheffield, UK

Institutional
logics and
management
accounting

795

Received 22 August 2018

Revised 15 March 2019

1 October 2019

Accepted 4 December 2019

[https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/
AAAJ-08-2018-3640](https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AAAJ-08-2018-3640)

Legitymizacja sprzeczna

Zabiegi pozyskania, utrzymania lub odzyskania legitymizacji w warunkach sprzeczności presji instytucjonalnych. Inaczej legitymizacja rozbieżna (Carlsson-Wall et al., 2016) lub legitymizacje rywalizujące (Rautiainen, 2010).

- Przedsiębiorstwa międzynarodowych (wielość zróżnicowanych pól instytucjonalnych) (np. Kostova & Zaheer, 1999)
- Organizacje hybrydowe (rozbieżność logik działalności biznesowej i publicznej)
- Koncepcja hipokryzji zorganizowanej / rozwarstwienie rozmów, decyzji i działań (trwale heterogeniczne pole instytucjonalne) (Brunsson, 1986, 1989, 1993)

Rozwarstwienie praktyk rachunkowości

Warstwy (fasady) jako odwzorowanie heterogeniczności otoczenia instytucjonalnego na poziomie indywidualnych i organizacyjnych praktyk (Abrahamson, Baumard 2009), w szczególności rachunkowości.

- Rozwarstwienie symboliczne / warstwy praktyk faktycznych i ceremonialnych.
- Rozwarstwienie wielowymiarowe / warstwy praktyk powiązanych z określonymi logikami instytucjonalnymi.
- Sposoby łączenia warstw / powiązanie warstw w miarę spójny zestaw praktyk informacyjnych (kompromis, luźne łączenie, kontrłączenie).

Rozbieżne logiki działalności uczelni wyższych

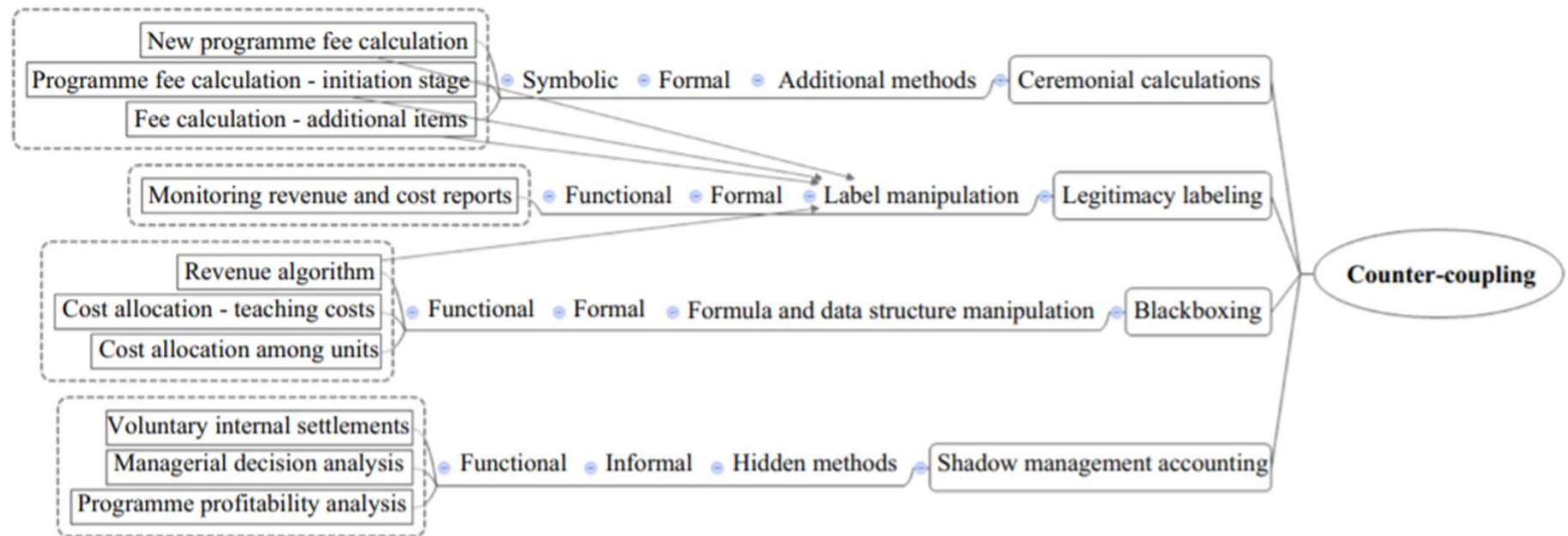
Koncepcja logik instytucjonalnych (Friedland, Alford 1991)

Rywalizacja dwóch logik działalności państwowych uczelni wyższych, która ma wpływ na sposób uzasadnienia opłat za studia:

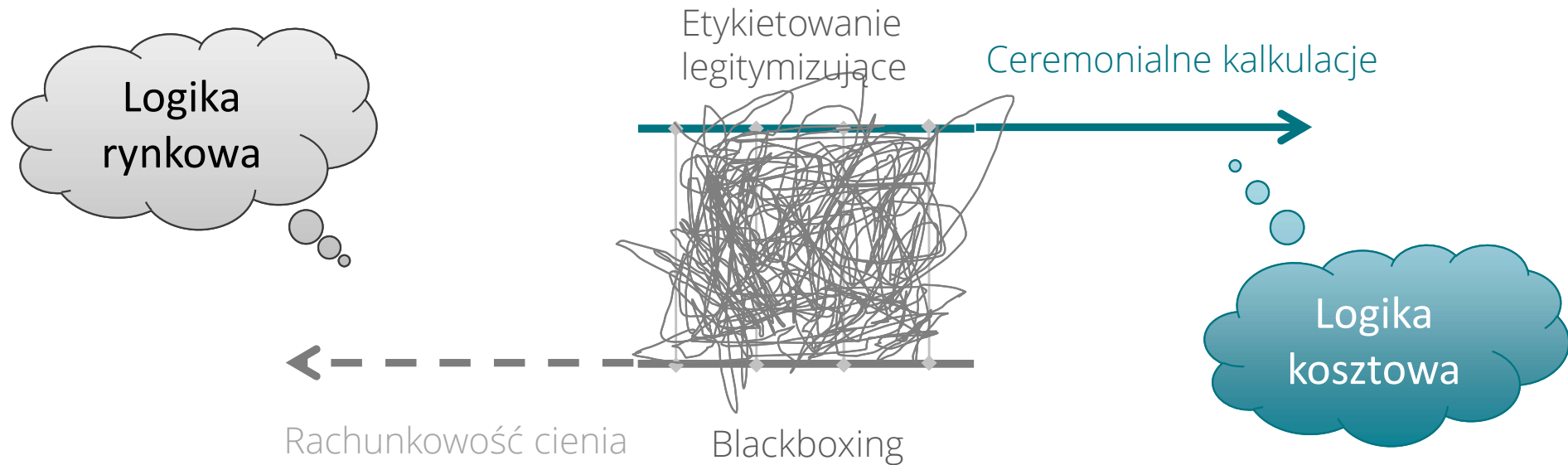
- Uniwersytet publiczny/państwowy (non-profit) – logika kosztowa.
- Uniwersytet przedsiębiorczy (Sułkowski and Seliga, 2016) – logika rynkowa.

Pytanie badawcze: w jaki sposób ryzyko delegitymizacji wynikające ze sprzeczności logik wpływało na praktyki rachunkowości zarządczej?

Kodowanie materiału badawczego

Konstrukcja kontrłączenia

Znaczenie instytucji i legitymizacji

- Kryzys koncepcji „homo economicus” oraz mitu konkurencyjnego rynku - dostrzeganie istotnego znaczenia wpływu czynników społecznych.
- Wzrost polaryzacji społecznej powiązany z transformacją cyfrową (heterogeniczne i dynamiczne otoczenie instytucjonalne).
- Stabilność instytucjonalna oraz instytucje sprzyjające dobrostanowi społeczeństw jako składowa celów zrównoważonego rozwoju.
- Rozwój narracyjnych i multimedialnych form raportowania biznesowego.

Dziękuję za uwagę

Kontakt:

dr hab. Monika Łada, prof. SGH

monika.lada@sgh.waw.pl

